

Az amerikai class action egyes sajátosságai

Bevezető gondolatok

Napjainkban, a polgári perjogi kodifikáció kapcsán, a kollektív igényérvényesítés magyarországi bevezetéséről gyakran esik szó. Egy teljesen új perlési forma jogrendszerbe történő beépítése előtt célszerű elsőként a leggyakrabban és leghatékonyabban alkalmazott modellt megvizsgálni. Ebben az esetben ez a szabályozási típus egyben a csoportos igényérvényesítés modelljének is tekinthető. A klasszikus értelemben vett és egyben a jogtörténetben első csoportos perlési típus vitathatatlanul az amerikai class action modell.

Rachel Mulheron megközelítése szerint a class action olyan eljárás, mely lehetővé teszi több személynek, hogy azon követeléseiket (vagy követeléseik egy részét), melyek ugyanazon alperessel szemben állnak fent, egy keresetben érvényesítsék. A class action során egy vagy néhány felperes (reprezentatív felperesek) perelhetnek a saját nevükben, és egyúttal olyan csoport többi tagja nevében, akiknek ugyanazon vagy hasonló követelés érvényesítésére van igényük, és olyan jogi és ténybeli alappal bírnak, mint a reprezentatív felek. A csoport tagjai közül csak a reprezentatív felek jelennek meg közvetlenül félként a perben. A csoporttagok kötve vannak az eljárás eredményéhez, legyen az kedvező vagy kedvezőtlen a csoport számára, annak ellenére, hogy a perben nem vállaltak aktív szerepet.¹

Jelen tanulmányban a fent említett szabályozási módszert mutatom be számos aspektusból. Angolszász jogrendszerrel lévén szó a csupán néhány szakaszból álló jogszabályi háttér ismertetése után, az amerikai bíróságok esetjogát hívom segítségül a vizsgálódásom során. A Federal Rules of Civil Procedure Rule 23., azaz a Szövetségi Polgári Eljárásjogi Szabályzat 23. számú szabályának megismerése és a számtalan szakirodalom egy részének áttekintése után, világossá vált számomra,

¹MULHERON, Rachel, The Class Action in Common Law Legal Systems – A Comparative Perspective, Hart Publishing, Portland, 2006, 3.

melyek a szabályozásnak és az intézmény gyakorlatban történő alkalmazásának sarokpontjai, vitatott elemei.

Így az említett szabályozási elemek között a következő kérdéseket vizsgálom:

- hogyan jön létre a csoport (class), és melyek a csoportper megindulásának előfeltételei;
- a csoportból történő kilépés lehetősége;
- az amerikai modell működése során felmerülő költségekkel kapcsolatos kérdések.

1. A Rule 23 rendelkezései

A class action szűk értelemben vett jogszabályi háttere a Szövetségi Polgári Eljárásjogi Szabályzat IV., peres felekről szóló fejezetében található meg a Rule 23 rendelkezés alatt, mely szakasz a Class Actions címet viseli.²

Kiemelt helyen kell kezelni a csoportper lefolytatásához szükséges előfeltételeket. Eszerint egy csoport egy vagy több tagja, mint reprezentatív felek, csak akkor perelhetnek, illetve csak akkor perelhetők az összes csoporttag nevében, ha:

- (1) a csoport olyan nagyszámú, hogy minden csoporttag perben való részvétele pertársként nem volna ésszerű (numerosity),
- (2) a csoporttagok közös jog- vagy ténykérdésben érintettek (commonality),
- (3) a reprezentatív felek igényei vagy kifogásai tipikusak a többi csoporttag számára is (typicality), és
- (4) a csoportot képviselő felek tisztességesen és megfelelő módon fogják képviselni a csoportérdeket (adequacy).³

A Rule 23 alapján beszélhetünk a class action olyan esetéről is, mikor több alperes ellen indul kereset. A tanulmányomban a felperesekből álló csoport által indítható class actionökre koncentrálok. Az Egyesült Államok joggyakorlata ugyanis korlátozottan, csak bizonyos körülmények fennállása esetén ismeri el az alperesi csoport létrejöttét.⁴ Továbbá

² Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23

³ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23 a)

⁴ Frequently Asked Questions About Class Actions (<http://www.classactionlitigation.com/faq.html>) (2012. január 10.)

elenyésző azon esetek száma, mikor több kötelezett ugyanazon jogosultnak tartozik teljesítéssel (leggyakrabban kártérítéssel).⁵

A fenti négy konjunktív feltétel meglétén túl más előírásoknak is teljesülni kell a csoportper megindulásának érdekében. A Rule 23 (b) pontja három esetcsoportot tartalmaz, melyek közül egynek meg kell felelnie a csoportnak. Attól függően, hogy melyik eset érvényesül, egységes (1. és 2. eset), továbbá egyszerű pertársaságról beszélünk (3. eset).⁶

Ha a csoport tagjai önállóan perelnek, vagy ellenük külön-külön indul per, fennáll annak a veszélye, hogy inkonzisztens vagy egymástól eltérő ítéletek születnek, és ezek az egyénileg megszületett döntések inkompatibilis alapokat (elvi tételeket) határozhatnak meg a csoport igényeinek későbbi elbírálása tekintetében.

A csoporttagok egyéni pereskedése során megszületett ítéletek tekintetében gyakorlati problémaként jelentkezhethet, hogy ezek a döntések diszpozitív (nem kötelező erejű) jellegűnek tekinthetők-e azon csoporttagok számára, akik igényeiket nem érvényesítik egyénileg, vagy ez a tény akadályozza vagy nehezebbé teszi jogérvényesítésüket.(1. eset)

A 2. esetről akkor beszélünk, ha a csoportper kifogásoló tag a csoport tagjainak általános érdekét sértve jár el, vagy megtagadta, hogy a csoport érdekeinek megfelelően járjon el. Ez azokban az esetekben releváns, amikor a csoport célja, hogy az ítéletben jogsértés megállapítására vagy jogsértéstől való jövőbeni elállás kötelezettségének megállapítására kerüljön sor.

A 3. esetkörbe azok a perek tartoznak, melyek elbírálása során a bíróság úgy találja, hogy a közös jog- vagy ténykérdések dominánsabbak azon kérdésekkel szemben, melyek a tagok vonatkozásában különbözőek, ezért a csoportper kedvezőbb eljárás más alkalmazható eszközöknél a vita tisztességes és hatékony elbírálására. Ezen esetben vizsgálandó szempont még a tagok azon érdeke, hogy egyénileg ellenőrizzék követeléseik érvényesítését, vagy önállóan védekezzenek; a csoport tagjai által vagy velük szemben megindított perek száma és természete; hogy mennyiben szükséges, hogy a követeléseket ugyanazon fórum előtt, egységesen bírálják el; és a csoport fenntartásának (működésének) esetleges nehézségei.⁷

⁵ First Circuit reverses certification of defendant class action in copyright actions (<http://www.techlawjournal.com/topstories/2003/20031002.asp>) (2012. január 6.)

⁶ NAGY Csongor István: *A csoportos igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei – 1. rész, Az amerikai class action*, Külgazdaság, 2010. szeptember-október, 99.

⁷ Federal rules of civil procedure – with forms, U.S. Government Printing Office, Washington, 2010, Rule 23.b)

A Rule 23 c) pontja többek között a bíróság által kiadott, csoport létrejöttét igazoló, jóváhagyó határozatra, a csoporttagok értesítésére, döntéshozatalra vonatkozó előírásokat tartalmazza.

Ha adott fél reprezentatív félként perel vagy perelik be, a bíróságnak belátható időn belül végzést kell hozni az eljárás csoportperként történő elismeréséről. A végzésnek, mely jóváhagyja a csoport létrejöttét, meg kell határoznia a csoportot magát, a csoport követeléseit, az eljárás során felmerülő egyéb jogkérdéseket, és a Rule 23 g) pontja szerint ki kell jelölnie a csoport jogi képviselőit.

A Rule 23 b) pontjában megjelölt 1. és 2. esetben (egységes pertársaság) a bíróság ugyan intézhet közvetlen felhívást a csoport tagjaihoz, de az nem kötelessége. A Rule 23 b) pontjának 3. esetében (egyszerű pertársaság) a bíróságnak kötelessége, hogy a körülményeknek megfelelően, a lehető leghatékonyabb módon értesítse a csoport tagjait, és azokat a csoporttagokat, akik egyénileg azonosíthatók, külön is fel kell hívnia.

Az ítélet akár kedvező, akár kedvezőtlen a csoport számára a Rule 23 b) 1. és 2. pontjában meghatározott esetekben meg kell határoznia, hogy a bíróság, kiket tekint a csoport tagjainak. A Rule 23 szabály b) pontjának 3. esetében meghatározott csoport esetén meg kell határoznia, hogy a 23. szabály c) pontjának 2. szakasza szerint kiket értesített közvetlenül, kik nem kérték a csoportból való kilépésüket, valamint, hogy a bíróság kiket tekint a csoport tagjainak.⁸

A Rule 23 az egyezsége, önkéntes elállásra vagy megállapodásra vonatkozó lényeges előírásokat is tartalmaz. Eszerint egy adott csoport követeléseivel és az eljárás során felmerülő más jogi kérdésekkel kapcsolatban csak bírósági jóváhagyással történhet egyezség, vagy egyéb felek közötti megállapodás. A bíróság engedélyét a tradicionális egyezség jóváhagyásához szükséges feltételek meglétén túl (csoporttagok értesítése, jóváhagyása, minden kérdésre kiterjedő megegyezés) a Rule 23 b) 3. pontja szerint szerveződő csoport egyezségkötési-szándéka esetén speciális szabályhoz köti. A bíróság megtagadhatja az egyezségi javaslat elfogadását, kivéve, ha az új lehetőséget ajánl a tagok csoportból történő kilépésére vonatkozóan olyan tagoknak, akiknek korábban lehetőségük lett volna a csoportból való kilépésre, de azt nem tették meg.⁹

(<http://www.uscourts.gov/uscourts/RulesAndPolicies/rules/2010%20Rules/Civil%20Procedure.pdf>) (2011. szeptember 20.)

⁸Federal rules of civil procedure Rule 23. c)

⁹Federal rules of civil procedure Rule 23. e)

A Szövetségi Eljárásjogi Szabályzat a csoportperekben külön szabályokat fogalmaz meg a jogorvoslatról. A fellebbviteli bíróság engedélyezheti a fellebbezést a csoportper megengedéséről vagy megtagadásáról született végzés ellen, hogyha a fellebbezés engedélyezésére vonatkozó kérvény a határozat közzétételétől számított 14 napon belül eljut a kerületi bíróság ügyintézőjéhez. A fellebbezés nem függeszti fel a kerületi bíróság előtt folyó eljárásokat, hacsak nem kerületi bíró vagy a fellebbviteli bíróság így rendelkezik.¹⁰

A csoport jogi képviselőjének bíróság általi kijelöléséről a jogszabály előírja, hogy törvény eltérő rendelkezésének hiányában a bíróság által elismert csoportnak jogi képviselővel kell rendelkeznie. A csoport jogi képviselőjének tekintetében a bíróság figyelembe veszi: a munkát, melyet a jogi képviselő végzett az eljárás során a lehetséges igények azonosítása, megállapítása érdekében; a jogi képviselő tapasztalatát a csoportperekben történő eljárásban, más összetett pereskedésben, és a keresetben megjelenő, más típusú követelésekben; a jogi képviselő szaktudását az alkalmazandó jogról; és a jogi képviselő erőfeszítéseit a képviselő ellátása érdekében. A bíróság emellett egyéb körülményeket is figyelembe vehet: javasolt ügyvédi díj összege; a képviselő megfelelő ellátásához szükséges képességek stb.. A jogi képviselőnek tisztességesen, megfelelően és a csoport érdekeit mindenben képviselve kell kötelezettségét ellátnia.¹¹

A Rule 23 utolsó pontja az amerikai class action egyik legvitatottabb fogalmi eleméről tartalmaz kógens előírásokat: a h) pont az ügyvédi költségről és egyéb, a per során felmerülő költségtérítésről rendelkezik.

A csoportper során a bíróság ésszerű mértékű ügyvédi díjat és költségtérítést ítélhet meg törvény vagy a felek megállapodása alapján. Ennek során többféle eljárás alkalmazható. A díj iránti követelésnek a Rule 54 (d) 2.¹² pontja alapján kell megszületnie, abban az időpontban, amit a bíróság meghatároz. A kérelemről – az ésszerűség határain belül – minden felet értesíteni kell: a jogi képviselő indítványát a csoport minden tagjával közölni kell. Bármely fél vagy csoporttag, akit költségek terhelnek, kifogásolhatja a kérelmet. A bíróságnak meghallgatást kell tartania, és meg kell találnia a releváns tényeket és törvényeket a Rule 52 (a)¹³ szabályainak betartása mellett. A bíróság a díj összegének

¹⁰ Federal rules of civil procedure Rule 23. f)

¹¹ Federal rules of civil procedure Rule 23. g)

¹² A költségviselés fő szabályait tartalmazza, mely lényege, hogy mindegyik fél a saját ügyvédi költségeit és egyéb felmerülő költségeit viseli.

¹³ A bizonyításra vonatkozó általános előírások.

megállapításával kapcsolatos jogi kérdésben speciális szakértőhöz vagy szakértő bíróhoz fordulhat a Rule 54 (d) 2. (D)¹⁴ szerint.¹⁵

A Rule 23 a) pontjában található, csoportper megindulásához szükséges általános feltételek a kollektív igényérvényesítés magyar szabályozásában is fellelhetők (pl. érintettek nagy száma, hasonló tény- vagy jogkérdés). Azonban az amerikai törvény nagy hangsúlyt fektet a reprezentatív felekre vonatkozó előírásokra, a magyar szabályozásban nem találunk a képviseletre vonatkozó ilyen részletes rendelkezéseket.

A Rule 23 b) pontjában szereplő további feltételek a kontinentális jogrendszerben gyakran előforduló pertársaság modellhez közelítik a class actiont. Fellelhetők a szabályozásban mind az egységes, mind az egyszerű pertársaságra vonatkozó lényeges vonások is. Ehelyütt a Szövetségi Eljárásjogi Szabályzat szakmai, perjogi szempontból példaértékű előírásokat tartalmaz. Kógens szabályokkal a kollektív igényérvényesítés olyan hátrányait próbálja meg kiküszöbölni, melyre hazánkban nem történt próbálkozás (pl. eltérő tartalmú ítéletek meghozatalának elkerülése).

A Rule 23 c) pontja már a sajátos amerikai csoportper-eljárás menetéhez kapcsolódó kérdéseket rendez. Ehhez hasonló szabályokat – a klasszikus értelemben vett csoportos perlés hazai jogrendbe történő beépítésének hiánya miatt – hazánkban nem találunk. Feltétlen említenem kell, hogy az egységes és egyszerű pertársaságra vonatkozó szabályok ehelyütt is fellelhetők a csoporttagok felhívására és az ítélet hatályára vonatkozólag. A legnagyobb különbség itt mutatkozik meg először a kontinentális modellhez képest a csoportból történő kilépés lehetőségével, azaz az opt-out modell sajátágaival, melyek a Rule 23 c) pontjában lelhetők fel. A csoport megszületésére általánosságban az opt-out elvek jellemzőek. A felek hozzájárulása és meghatalmazás nem szükséges a per megindulásához.

A Rule 23 g) pontja részletes szabályozást tartalmaz a kötelező jogi képviseletről, kiváltképp arra az esetre, mikor a képviselőt a bíróság jelöli ki. Egyedülálló módon a szakasz arról is ír, hogy a jogi képviselők milyen eljárás során jelentkezhetnek egy-egy csoport képviseletére. Ez a módszer ellentétes a hazai ügyvédi etikai szabályzattal. A jogi képviselőnek speciális feltételeknek kell megfelelnie, kiemelkedő szakértelemmel rendelkeznie. Ez eredményezte azt, hogy az Amerikai

¹⁴ Az ügyvédi díj nagyságának megállapítása során szakértő és szakértő bíró igénybevételére vonatkozó részletszabályok.

¹⁵ Federal rules of civil procedure Rule 23. h)

Egyesült Államokban minden nagyváros több class actionre specializálódott ügyvédi irodával rendelkezik.

A Rule 23 h) pontjában, a perköltség szabályozása során teljesebbé válik az amerikai class action modell és a kontinentális pertársaság modell közötti elvi különbség. Az Amerikai Egyesült Államok eljárási szabályozása ugyanis átlépi a kontinentális jog főszabályát, mely szerint a pereszes fizeti a perköltséget. A class action eljárás során mindenki a saját felmerülő költségét fizeti, továbbá az ügyvédek csak pernyertesség esetén illeti meg ügyvédi díjazás.

A jogszabály ismertetése mellett érdekesnek találtam a csoportper megindításához szükséges egyes feltételek bírói gyakorlatban történő megjelenését, vizsgálatát. Hány fő számít nagyszámú érintettnek? Mi tekinthető közös jog- és ténykérdésnek? Mi számít tipikusnak a reprezentatív felek esetében? Milyen gyakorlat alakult ki a Rule 23 b) 3. pontja alapján a csoportból történő kilépésre? Hogyan alakul a perköltség és az ügyvédi díjak kérdése az amerikai szabályozásban és joggyakorlatban? A fenti kérdésekre keresem a választ a következő alfejezetekben.

2. A csoportper megindulásához szükséges kritériumok vizsgálata

A Rule 23 a) pontja négy alapvető kritériumot ír elő ahhoz, hogy adott bíróság certifikálja a csoportper megindulásához, a Rule 23 b) pontjában meghatározott kategóriák közül is érvényesülnie kell valamelyiknek.¹⁶

2.1. Numerosity

Az első előfeltétel a csoport létrejöttéhez a számosság (numerosity), melyre a common law jogrendszernek köszönhetően kiterjedt bírói gyakorlat született meg az Egyesült Államokban. A gyakorlat arra is választ adott, hogy átlagosan mennyi az a minimális száma az érintetteknek, mely indokolja egy csoportos igényérvényesítési eljárás megindulását.

¹⁶MARKUS – SHERMAN, *Complex Litigation*, West Publishing Co., Minnesota, 1985, 243.

Az összehasonlító jogi módszerekre épülő csoportperről szóló monográfiák a számosság kérdését nem minden esetben tekintik olyan kritériumnak, mely jó alap lenne az összehasonlításra az egyes jogrendszerek között.¹⁷ Azonban Amerikai Egyesült Államok class actionjének megismeréséhez az első alapfeltétel körül kialakult gyakorlat rövid vizsgálata elengedhetetlen.

Többféle teszt alapján határozható meg, mit tekinthetünk az érintettek nagy számának. Tény azonban, hogy a számosság kérdése mindenhol törvénykezési nehézségekbe és jogbizonytalanságba ütközik. A csoport minimális létszámát egy adott jogrend meghatározhatja: konkrét leírással; a felperesek minimális számának meghatározásával; olyan körülmények meghatározásával, melyek megvalósulása esetén minden érintett perhez történő csatlakozása már nem lenne praktikus; egy üres határérték meghatározásával (pl. két vagy több érintett indíthat csoportperrt).¹⁸

Az Amerikai Egyesült Államok a harmadik megoldás szerint jár el a Szövetségi Eljárásjogi Szabályban. A Rule 23 szerint ugyanis a csoport létrejötte akkor elfogadható, ha az érintettek száma oly nagy, hogy ésszerűtlen és praktikátlan lenne minden tag perhez történő csatlakozása. Kiemelendő azonban, hogy e feltétel megvalósulásához nem szükséges az, hogy a tagok számának oly nagynak kell lenni, hogy mindannyiuk név szerinti meghatározása lehetetlen legyen, elég, ha sok akadályba ütközik.¹⁹

Egy amerikai bíróság a Pederson vs. Louisiana State University²⁰ ügyben azt is kimondta, hogy az eljárás megindulásához a felperesnek bizonyítékkal vagy ésszerű becsléssel kell alátámasztania a létrejövő pertársaság csoportszámát. A Doe v. Charleston Area Medical Centre, Inc.²¹ ügyben a bíróság többek között ezen előfeltétel megvalósulása miatt nem certifikálta a reprezentatív felek által képviselt csoportot.

Kiemelendő, hogy a csoport tagjai elegendő számának tekintetében szerepe lehet annak is, hogy sok esetben az egyes tagok közötti földrajzi távolságok teszik nehezebbé a csoportos perlést, és nem a tagok nagy száma. A Reeb v. Ohio Dept of Rehabilitation²² esetben kis területen volt fellelhető az adott ügy mind az 59 érintettje. A bíróság a könnyű

¹⁷ MULHERON i.m. 115.

¹⁸ MULHERON i.m. 116.

¹⁹ Ezt mondta ki 1964-ben a bíróság a Harris v Palm Springs Alpines Estates, Inc., (329 F.2d 909, 914 (9th Cir. 1964)) ügyben.

²⁰ Pederson v Louisiana State University, 213 F.3d 858 (5th Cir. 2000).

²¹ Doe v Charleston Area Medical Centre, Inc., 529 F.2d 638 (4th Cir. 1975).

²² Reeb v Ohio Dept of Rehabilitation, 435 F.3d 639 (6th Cir. 2006).

kommunikáció lehetőségének ellenére megfelelőnek tekintette a csoport nagyságát. Ellentétes következtésre jutott azonban bíróság a Board of Education of Township High School v. Climated, Inc.²³ ügyben, ahol megállapították, hogy hiába nagy az érintettek száma, azok mindegyike a chicagói metropolisz körzetében él, kommunikációjuk könnyen megvalósulhat, így nem certifikálták a csoportot. Megjegyzendő, hogy a csoportos perlés esetleges magyarországi bevezetésének esetén a földrajzi távolságok valószínűleg nem minősülnének szempontnak. Emellett a kontinentális jog túlnyomó kogenciája miatt, hazánk esetében egy másik teszt hatékonyabban alkalmazható lenne, például az érintettek minimális számának törvényi meghatározása.

Az amerikai bírói gyakorlatban az is megfigyelhető, hogy az eltérő méretű csoportok más-más bánásmódban részesülnek az eljárás során. Ha a létrejövő csoport tagjainak száma 30 felett van, a bíróság gyakran semmi más körülményt nem vizsgál, s gyakran olyanokat sem, melyek ahhoz vezetnének, hogy indokolt lenne minden tag aktív perbeli részvétele.²⁴

Belátható, hogy az amerikai bíróságok számos szempontot figyelembe vesznek a fentebb felvázolt teszt alkalmazásakor. Nem alakult ki, és nem is alakulhatott ki egységes gyakorlat a tekintetben, hogy hány fő az a minimális szám, mely fennállta esetén az igazságszolgáltató szerv elismeri a csoport létjogosultságát. Megállapítható, hogy a csoportper engedélyezése során az érintettek nagy száma a döntő, s a gyakorlat általában elfogadta, hogy legalább 40 főből kell állnia a csoportnak egy class action esetén. Szempont lehet emellett a jogellenes tevékenység abbahagyására irányuló cselekmények esetén a nagy területi érintettség. Kártérítési kereseteknél az elbírálásnál kérdés lehet az egyéni perlekedés költségessége is.²⁵

2.2. Commonality

A csoportper elindulásához szükséges másik feltétel az ún. commonality, azaz a tagok közös jog- vagy ténykérdése, melynek eldöntését, illetve azzal kapcsolatos igényük érvényesítését a bíróság elé kívánják vinni. Ez a feltétel is olyan általános standard, mely az általam ismert csoportos

²³ Board of Education of Township High School v. Climated, Inc., No. 79C 3144, 1981 WL 2033, at *5 (N.D. Ill. Feb. 21, 1981).

²⁴ MULHERON i.m. 121-126.

²⁵ GÁTOS György: Perbeli igényérvényesítés közösségi érdeksérelem esetén (az amerikai „class action”), Magyar Jog, 1992. 2. szám, 101.

igényérvényesítési modellek többségében feltételként szerepel. Különbségeket fedezhetünk fel azonban aszerint, hogy a jog- vagy ténykérdésnek megegyezőnek kell-e lennie vagy elég a hasonlóság. Az amerikai modell szabályozása e szempontból nem tesz különbséget a két csoport között.²⁶

A közös tény- és jogkérdések megléte szorosan kapcsolódik a Rule 23 b) pontjának 3. részéhez, mely szerint csoportper az alapfeltételek megléte mellett megindulhat akkor is, ha a bíróság úgy találja, hogy a csoport tagjai számára a közös jog- vagy ténykérdések dominánsabbak azon kérdésekkel szemben, melyek a tagok egyéni igényérvényesítése esetén felmerülnének, ezért a csoportper kedvezőbb eljárás más alkalmazható eszközöknél a vita tisztességes és hatékony elbírálására. A commonality fennállása a csoport tagjai tekintetében tehát kiemelten fontos.

A Blackie v. Barrack²⁷ ügyben kialakult helyzet nagyon jól szemlélteti a közös tény- vagy jogkérdésről a bírói joggyakorlatban kialakult álláspontot. Az ügyben az alperesek álláspontját három fő kérdés határozta meg: vajon egy közös tény- vagy jogkérdés miképp egyesíti a csoportot; vajon szükségesek-e a csoport tagjaitól a közösségi akaratba vetett hit közvetlen egyéni bizonyítékai a közösségi érdek dominanciájához az egyénével szemben; vajon a kötelezettség bizonyítéka vagy egyes károk okoznak-e a tagok között olyan összetűzéseket, melyek a képviselőt inadekváttá teszi?

Ehelyütt az első kérdés elemzése kiemelt jelentőséggel bír. Fent említett ügyben a felperesek követeléseiket egy 45 darabból álló okiratgyűjteményre alapozták, melyek főként költségvetések, sajtómegjelenések és jelentések voltak. A dokumentumok széles körére tekintettel az alperesek előadták, hogy a csoport certifikációjához szükséges közös jog- és ténykérdésre vonatkozó körülmény nem valósul meg. Ezzel az állásponttal szemben áll az a nézet, mely szerint egy folyamatosan ismétlődő jogellenes hamis információszolgáltatás eleget tesz a közös- jog vagy ténykérdés követelményének. Ha a fogyasztók csoportját állítólag hosszabb időszakon keresztül hasonló módon vezették félre, a bíróságok a józan ész követelményének megfelelően megállapíthatják a csoport közös érdekét, és ha az alperes vezetése nagyrészt ugyanazon jogszabályokra hivatkozással perelhető, a felperesek

²⁶ Magyarországon a Pp. az egységes pertársaság jogintézményének szabályozásánál megköveteli a közös jog- vagy kötelezettségnek meglétét, mint a per tárgyát; az egyszerű pertársaság létrejöttéhez ugyanazon jogviszony, vagy a követelés hasonló ténybeli és jogi alapja szükséges. (Pp.51.§)

²⁷ Blackie v. Barrack 524 F. 2D 891 (9th Cir. 1975.).

követeléseit praktikusán egy keresettel kell érvényesíteni a számos típusú bizonyító erővel rendelkező okirat ellenére.²⁸

A bíróság végső következtetése ebben az ügyben az volt, hogy az Egyesült Államokban a közös jogi- és ténybeli érdek megállapításra alkalmazott teszt néhol pontatlanul működik, ugyanis elegendő figyelembe venni a felperesek és az alperes közti kapcsolat természetét, valamint a hasonlóság fokát. A konkrét ügyben elegendő a commonality előfeltétel megállapításához, hogy egy sor pénzügyi jelentés egységesen jogellenesen, hibásan tartalmazott egy egyéni adatot a pénzügyi megállapodásokban. Ebben a helyzetben az egyes téves információk, közlések kapcsolatban állnak, egymástól függenek és halmozottnak tekinthetők. Fellelhető a dominóeffektus, mely szerint egy hibás jelentés az összes többi dokumentum pontatlanságát és hibáját vonja maga után. A közös jog- vagy ténykérdést tehát nem a jogellenességet bizonyító dokumentumok azonossága alapozza meg, sokkal inkább az okiratok tartalmát illetően az alperest terhelő felelősség az, ami egységesíti a követelést.²⁹

A Rule 23 b) 3. pontjára való tekintettel más aspektusból is meg kell vizsgálni a commonality követelményét. Miután megállapítottuk, hogy a csoport tagjainak közös érdekét szolgálják az alapul fekvő jogok és tények, bizonyítandó, hogy a közös érdekek dominánsabbak az egyéni perlekedés esetében felmerülő különböző érdekekhez képest. A Blackie v. Barrack ügyben az alperes álláspontjának egyik tengelye az volt, hogy a csoport létrejöttéhez nem áll fenn a Rule 23 b) 3. pontjában meghatározott feltétel. Az ügyben a bíróság kimondta, hogy ilyen körülmények között nem előfeltétel a közösségi érdekre vetett hit bizonyítása a követelés érvényesítése érdekében. Elég csupán az is, hogy a jogellenességet okozó, visszatartott tények, melyeket a megállapodásban érintett fél (befektető) fontosnak tartott, napvilágra kerüljenek. A valóság elfedésének ténye és tények visszatartása megalapozzák az okozatosság megvalósulását.³⁰

Az amerikai jogkereső közönség egy része szerint a Rule 23 b) 3. pontjának kimerítése az egyik legkomplicáltabb kérdés a csoportperekkel kapcsolatban. Az amerikai bíróságok már régóta felismerték azt, hogy a csoportban megjelenő érdekek teljes egységessége irreális követelés, de ez nem egyeztethető össze azzal a régóta fennálló állásponttal, mely

²⁸ Megjegyzendő, hogy ebben a jogesetben is megmutatkoznak azok bizonyítási nehézségek, melyek különösen a *class action*, de más csoportos igényérvényesítési modell esetében is gyakran megjelennek a felperesek nagy száma miatt.

²⁹ MARKUS – SHERMAN i.m. 266-270.

³⁰ MARKUS – SHERMAN i.m. 270-271.

megengedően bánik a csoportperekkel. A class action jogintézménnyel összefüggő évszázados gyakorlat azt is bebizonyította, hogy nincs konkrét teszt/eljárás, mely alkalmas lehet a közösségi érdek dominanciájának bizonyítására, ezért ebben a kérdésben is az amerikai esetjog körében kell vizsgálgódn.

Az *Alex v Wal-Mart Stores, Inc.*³¹ ügyben a bíróság a Rule 23 b) 3. pontjában foglaltak hiánya miatt nem certifikálta a csoportpert. A felperesek állították, hogy munkáltatójuk sorozatosan megtagadta tőlük a munkabér kifizetését, több alkalommal túlórázásra kényszerítették őket anélkül, hogy azért fizettek volna. A bíróság szerint azonban a felperesek nem tudták bizonyítani, hogy minden munkáltató érintett a munkabér visszavonásában és azok, akik érintettek, nem ugyanolyan mértékben.³² A bíróság indokolásával és döntésével nem értek egyet, annak ellenére ugyanis, hogy a munkavállalókat nem ugyanolyan mértékben és nem ugyanolyan módon érték jogellenes sérelmek, az alperes célja ugyanaz volt intézkedéseivel: a profit maximalizálása. A felperesek célja azonos volt, a jogellenes helyzet megszüntetése és kártérítés követelése.

A commonality feltételének alátámasztása, különösen a munkajoggal kapcsolatos esetekben nehéz. A különös nehézségeket az okozza, hogy sokszor munkavállalók százai különböző munkakörökben, különböző elvárásokkal néznek szembe, így a velük szemben elkövetett jogsértések is változatos képet mutatnak.³³

Fentiek által is alátámasztott joggyakorlatban fellelhető sokszínűség nem határoz meg olyan tipikus eljárást, mely a commonality Rule 23 a) és b) 3. pontja szerinti megállapításához segítséget nyújt. Míg a numerosity esetében kialakult a 40 fős határ, a gyakorlat ehelyütt változatosságot mutat.³⁴

2.3. Typicality

A Rule 23 a) 3. pontjában megjelölt követelmény szerint a csoportper megindulásához feltétlenül szükséges, hogy a csoportot képviselő, a perben aktívan közreműködő felek érdekei tipikusak legyenek. Tehát a

³¹ *Alex v Wal-Mart Stores, Inc.*, 57 A.D. 3d 1044 (3d Dept. 2008).

³² SMITH – HALL: *Commonality Requirement for Class Action Certification*, New York Law Journal, Vol. 238., No. 106., 2007. december 3th., 1.

³³ BECK – SANSERVINO: *How to Avoid Rule 23 „Commonality” in Class Action Employment Litigation*, Law Journal Newsletters, Employment Law Strategist, 2006. March, 1-4.

³⁴ A magyar joggyakorlatban a bizonyítás ilyen fokú nehézségei nem mutatkoznak. A pertársaságok többségénél például egy okiratban szerepelnek a jogosultak és a jogtárgy is.

reprezentatív felek és a csoport minden más tagja közös érdekének egyezőnek kell lennie. Ez a feltétel átvezet a 2.4. alfejezet tárgyául szolgáló representativeness class action követelményhez, hiszen a reprezentatív felek kizárólag akkor képesek a Rule 23 a) 4. pontjában meghatározott követelményeknek megfelelni (tisztességes és megfelelő eljárás), ha a felek pernyertessége egyben saját érdekük is.

A „tipikusság” előfeltétele a joggyakorlat tanúsága szerint nem támaszt nagy követelményeket a csoportper keresetét indítók elé, továbbá nem igényli a követelések teljes egységességét sem. A gyakorlat megelégszik azzal, ha a reprezentatív felek követelése ugyanazon gyakorlatból vagy magatartásból ered, mint a csoport többi tagjának követelése.³⁵ Az utóbbi évek joggyakorlata alapján megállapítható, hogy a commonality és a typicality követelménye az egybeolvadás útján halad. Hisz a tipikusság követelménye tulajdonképpen azt jelenti, hogy a reprezentatív felek és a csoport többi tagjának követelése megegyezik.³⁶³⁷

Ezt a tendenciát erősíti az General Telephone Company of the Southwest v. Falcon ügy³⁸ is. A bíróság ítéletében kimondta, hogy nem csak a közös tény- és jogérdek, valamint a tipikusság, hanem újfent a képviselő módjára vonatkozó előfeltétel (representativeness) is egyre közelebb kerül az egységesüléshez. Falcon abban a reményben állt a hatóság elé, hogy az egymással kapcsolatban álló, egymást átfedő jellegű követeléseik elfogadásra kerülnek. Az ítélet indokolása, hogy a csoport cerifikálásánál szempont volt, hogy adott körülmények között megvalósult-e a csoportper gazdaságossága, illetve a reprezentatív felek és a csoport más tagjainak érdeke egyező e, és ezen akaratot a reprezentatív felek megfelelően és tisztességesen képviselik e.³⁹

Az elemzett előfeltétel bizonyítása leginkább a széles körű, átfogó ügyek esetében nehézkes, főként abból az okból, hogy a megnevezett reprezentatív felek követeléseik sokszor nem pontosan ugyanazokat a jellemzőket viselik, mint a csoport többi tagjának igényei.⁴⁰ Széles körben (több száz felperes) és bizonyos szempontból egyedies követeléseik esetében a bizonytalansági faktor nő. A követelések azonban különböző mivoltuk esetén is megalapozhatják a tipikusságot például azáltal, hogy a reprezentatív felek ugyanazon államban élnek legalább néhány másik csoporttaggal, még akkor is, ha a csoport tagjait ért károk természetüknél

³⁵ General Tel. Co. of Southwest v Falcon, 457 U.S. 147, 157 (9th Cir. 1982).

³⁶ Prado-Steinman ex. rel. Prado v Bush, 221 F. 3d 1266, 1279 (11th Cir. 2000).

³⁷ AUGHTMAN, Joseph H.: „Jay”, *Class actions, Plaintiffs Perspectives*, Beasley, Allen, Crow, Methvin, Portis & Miles, P.C. October 15., 2004, 3-4.

³⁸ General Tel. Co. of Southwest v Falcon, 457 U.S. 147, 157 (9th Cir. 1982).

³⁹ MARKUS – SHERMAN i.m. 299.

⁴⁰ Heines v. Widwall, 334 F. 3d 1253 (11th Cir. 2003).

fogva egyediek, vagy a reprezentatív felek igényei kizárólag abban különböznek a többi csoporttag igényétől, hogy már elévültek.⁴¹⁴²

Míg a numerosity és a commonality követelménye a csoport karakterisztikájára koncentrált, addig a typicality és a representativeness a csoportot a perben aktívan képviselő felek milyenségére fekteti a hangsúlyt. Ezen aspektus alapján egy amerikai bíróság egyik ítéletében kifejtette, hogy a typicality követelménye a követelés természetére és a reprezentatív felek képviseleti tevékenységére vonatkozik, és nem azokra a tényekre, amelyekből ered a keresett követelés. Egyes ténybeli különbségek ugyanis nem teszik a követelést atipikussá, hogyha a csoporttagok követelései ugyanazon magatartásból vagy gyakorlatból erednek, továbbá ha ugyanazon jogi gondolkodásmód alapján születtek meg.⁴³⁴⁴

A fenti megközelítéseken túl a gyakorlatban a tipikusság követelmények megállapítására számos megközelítés, teszt alakult ki. A tipikusság követelményének fennállásához egyes bírósági ítéletek tanúsága szerint sok esetben elég volt, ha nem állt fenn a reprezentatív feleknek ellentétes érdeke a csoport többi tagjához képest, vagy a reprezentatív felek érdeke összhangban volt a csoport többi tagjának érdekével.⁴⁵

A joggyakorlatot tehát a tárgyalt követelmény megállapítása tekintetében is a sokféleség jellemzi mind a bizonyítási kérdésekben, mind a követelmény értelmezésében. A változatosság ellenére azt a bírósági szervezetrendszer szinte minden fokán, többféle típusú ügyben megállapították több ízben, hogy a Rule 23 (a) (2)-(3)-(4) pontjában fellelhető követelmények szorosan összefüggenek, elhatárolásuk nehézkes. Ez a megállapítás vezet át a 2.4. alfejezetben értékelésre kerülő képviseleti előfeltételhez (representativeness).

2.4.Representativeness

A reprezentativitás kérdése több ízben megjelenik a Szövetségi Eljárásjogi Szabályzatban. Kógens rendelkezéseket találunk a Rule 23 a) pontjában, a b) pontban is fellelhetünk erre vonatkozó szabályokat. A Rule 23 a) 3.

⁴¹ Hicks v. Morgan Stanley & Co., 2005 U.S. Dist. LEXIS 11972 (S.D. NY 2005).

⁴² AUGHTMAN i.m.3-4.

⁴³ Hanon v. Dataproducts Corp., 976 F.2d 497, 508 (9th Cir. 1992).

⁴⁴ HASSEN, Michael J., Class Action Defense Issues: Certification of Class Action Typicality Requirement Under Rule 23 (a)(3) (http://classactiondefense.jmbm.com/2006/05/defending_class_actions_certif_2.html) (2011. november 10.)

⁴⁵ MULHERON i.m.310.

pontjában előírt tipikusság és a Rule 23 a) 4. pontjában meghatározott, a képviselet megfelelőségéről és tisztességes mivoltáról szóló előírás, már-már túlzottan nyomatékosítja, erősíti a reprezentatív felek szerepét. Ugyanis a reprezentatív felek maguk is a csoport tagjai, önös érdekük is a pernyertesség, ezért nem feltétlenül szükséges a megfelelő és tisztességes képviseletre történő felhívás.⁴⁶

Továbbá amennyiben a commonality előfeltétel teljesül, azaz a csoport tagjainak közös- és a ténybeli és jogi érdeke megvan, a typicality előírásnak is minden valószínűség szerint megfelel a csoport, hisz a követelés egységessége esetén a reprezentatív felek követelései tipikusak a csoport többi tagjának számára is.

Ki is a reprezentatív fél? Az eljárás egyik legfontosabb személye, aki a class action szabályai szerint keresetet indít, a csoport többi tagja nevében jár el. Emellett a peres eljárás során aktívan megjelenő személy, az ún. „megnevezett” vagy vezető felperes, aki a csoport többi tagjához hasonló követeléssel rendelkezik, követelései hasonló ténybeli és jogi alagra épülnek. A reprezentatív fél/felek az ügyvéden keresztül döntéseket hoz/hoznak az eljárás során, így felelősek a csoport képviseletéért. A pert azonban a kötelező jogi képviseletet ellátó ügyvédi irodák viszik. A reprezentatív felek a perben való aktív részvételükért pernyertesség esetén a csoport többi tagjához képest a megítélt összeg nagyobb részét kapják.⁴⁷

A reprezentatív felek adekvát eljárásának követelményét tekintve az amerikai bíróságok szigorúbb gyakorlatra térnek át. Pár évtizede a bíróságok csupán a tradicionális tisztességes eljárás elvén alapuló képviselethez ragaszkodtak. Napjainkban néhány bíróság jóval szigorúbb elveket alkalmaz, melyek alapján a reprezentatív feleknek képesnek kell lenniük arra, hogy megértsék és irányítsák a peres eljárást.⁴⁸ Ez a tendencia oda vezetett, hogy sok bíróság szerint a reprezentatív fél nem csupán a csoport képviselője, hanem egyben a csoport előljárója is. A bíróságok a csoport ítéletközpontúságára fókuszálnak, és ennek érdekében arra, hogy a csoport jogi képviselőjének megállapodást érintő ismeretei kielégítőek legyenek. Természetesen megvan annak az esélye, hogy a csoport jogi képviselője nem pontosan fejezi ki a csoport érdekeit, ilyenkor a bíróság kénytelen az ügy mélyére ásni. A bíróság az eljárás részleteit kutatja és azt is vizsgálja, hogy a jogi képviselő megfelelően

⁴⁶ Hasonló következtetésre jut: MULHERON i.m. 290.

⁴⁷ WHO ARE THE CLASS REPRESENTATIVE AND CLASS MEMBERS IN A CLASS ACTION? (http://deskinlawfirm.com/who_are_the_class_representative_and_class_members_in_a_class_action) (2011. november 10.)

⁴⁸ Burger v Compaq Computer Corp., 257 F. 3d 475 (5th Cir. 2001).

járt-e el az eljárást megelőző bizonyítási eljárás során, ide értve az összes lehetséges felelős alperes felkutatását is.⁴⁹

Az USA class actionre vonatkozó rezsimje kiemelten fontos a reprezentatív felek adekvátsága tekintetében, mivel a csoportper végén megszülető ítélet a csoport összes tagját köti. Az ítélet különös jelentőségű olyan szempontból is, hogy ezen eljárások során a csoporttagok felhívása főszabály szerint nem kötelező.

A reprezentatív felek eljárásának inadekváttá válásához több ok járulhat hozzá. Elsőként az ún. „nyomatékos eljárást” kell számba venni. Ezen aspektus alapja, hogy a reprezentatív felek elsődleges feladata az eljárás során az, hogy a perben közvetlenül részt nem vevő felek és a jogi képviselő között tartsák a kapcsolatot. Ennek érdekében a bíróságok szerint a képviselőnek alkalmasnak kell lennie a követelés nyomatékos érvényesítésére, mely az eljárás során sokkal inkább aktív, mint passzív fellépést feltételez. Eképpen a passzív reprezentatív felek képviselete könnyen inadekváttá válhat.⁵⁰

A másik sarkalatos pont a csoportper indító felperes korábbi jogellenes magtartása lehet. Egyes esetekben ugyanis potenciálisan releváns a reprezentatív felek valamely korábbi jogellenes vagy etikátlan magatartása. Ebben az összefüggésben példaként említhető, hogyha egy letéteményes korábban nem volt képes jogszerűen ügyelni a letétre, az nem válhat reprezentatív féllé, hiszen a letét jogintézménye szorosan kapcsolódik a bizalom kérdéséhez.⁵¹

Egyes esetekben a reprezentatív felek motivációja is megkérdőjeleződhet. Sokszor a reprezentatív feleket az előjáróság, a vezetés ténye motiválja, és nem az őket és társaikat ért veszteség kiküszöbölése. Ez tökéletes talaj az inadekvát képviselet számára. E képviselők többsége sokszor egyszerre 15–20 ügyben jár el, vagy ún. „profi felperesként” megszámlálhatatlan eljárással foglalkozik. Ezeket a felperesi képviselőket motivációhiány miatt az amerikai bíróságok jó része nem ismeri el.

Fontos szempont a személyiség és a fizikai kondíció is a reprezentatív felek esetében. Statisztikák igazolják, hogy azokban a jogvitákban, melyek során a reprezentatív felek betegeskedtek vagy túl idősek voltak, a csoport elveszítette a pert. Ugyanilyen eredménnyel zárulnak azok az eljárások, melyekben a csoportot vezető felperes nem eléggé határozott, gyakran összezavarodik. Az ingázó életmódot folytató felperesek

⁴⁹ AUGHTMAN i.m. 4-5.

⁵⁰ MULHERON i.m. 290.

⁵¹ Weisman v Darnielle, 78 FRD 671, 673 (SD NY 1978).

életmódjukkal indokot szolgáltatnak inadekvát képviselet-ellátás megállapítására.

Szempont lehet a reprezentatív felperesek anyagi érdekeltsége a pereskedés során. Kivétel nélkül, az összes amerikai csoportos perlési modell alapján működő rezsimre elmondható, hogy a felperesnek számottevő anyagi érdeke van az eljárás folyamán. Vitathatatlan, hogy számos képviselő saját anyagi érdekeit helyezi előtérbe, a csoport közös követelésével szemben. A leghíresebb amerikai eset a témában az Eisen v Carlisie and Jacqueline ügy⁵², mely során a csoportpert az akasztotta meg, hogy a felperesi képviselő nem akarta vagy nem tudta kifizetni a csoport többi tagjának felhívásához szükséges összeget, és ezeket a nehézségeket nem a felperesi követelés kis mértéke, hanem a reprezentatív fél jogellenes cselekménye okozta.

A vezető felperes rendelkezésre álló pénzügyi eszközei a megfelelő képviselet akadályát képezhetik. A szabály abból a korábban idézett előírásból fakad, mely szerint minden fél a saját oldalán felmerült költséget viseli az eljárás során. Így a kevés anyagi erőforrással rendelkező csoport/reprezentatív fél csak korlátozott mértékben folytathat le például bizonyítást, ez a per elvesztéséhez vezethet. Ehhez szorosan kapcsolódik az inadekvát eljárást megalapozó körülmény, mely szerint egyes reprezentatív felek nem képesek a bizonyítékok teljes körű feltárására. Ez előfordulhat fent említett anyagi okok miatt, de előzménye lehet, hogy túlzottan nagy létszámú csoport esetén a reprezentatív fél, még egy esetleges jogi képviselő segítségével is képtelen az összes egyéni jogviszony részletes vizsgálatára, így az összes bizonyíték felderítésére.

Nehézséget okozhat a közösségi követelést és az egyes egyéni követeléseket alátámasztó érvelések összehangolása. Az egyedi érveléseknek, melyek végül hozzájárulhatnak, hogy a személyes követeléseket kielégítsék, nem szabad hatással lenniük a csoport közös igényeire vagy a képviselet adekvát mivoltára, vagy a reprezentatív felek azon képességére, hogy a csoport ügyvédeit instruálják a közösség akaratának érvényre juttatása érdekében. Ez a szempont a Markt Co Ltd v Knight Steamship Co Ltd⁵³ ügyben csúcsonodott ki. Az ügyben a felperesi csoport minden egyes tagja külön szállítási szerződést kötött az alperessel, minden szerződés egyedi felépítésű volt, de azokat együttesen, egy dokumentumban kezelték. Ez a tény aláásta mind az érdekazonosság, mind az adekvát képviselet doktrínáját, hiszen az alperes különböző

⁵² Eisen v. Carlisie and Jacqueline, 417 US 156, 94 S Ct. 2140 (1974).

⁵³ Markt Co Ltd v. Knight Steamship Co Ltd, 2 KB 1021 (CA) (1910).

módokon tudott védekezni a számtalan felperes sokféle szerződésével szemben.

Sok esetben a reprezentativitást megtestesítő felperes és az alperes kapcsolata is megakadályozhatja a megfelelő képviseletet. A felek között hosszú ideig fennálló ellenségeskedés, gyűlölet ellehetetleníti az adekvát képviseletet. A gyakorlat széleskörű vizsgálata után megállapítható, hogy a bíróságok a cerifikációs eljárás során megelégszenek azzal, hogyha a kereset nem az alperes és a reprezentatív fél közötti vita eredménye.⁵⁴

A representativeness követelménye perjogi elméleti szempontból különösen érdekes. Némileg ellentétes a felek kontinentális jogrendszerekben gyakran érvényesülő magánautonómiájával. Hiszen a csoport tagjaként a nem reprezentatív felek mondhatni kivonják magukat a per folyamatából, és a reprezentatív felek, valamint a jogi képviselő döntéseire bízzák magukat. Tény, hogy az igényérvényesítés esetükben csak így valósulhat meg, a pereskedés az ő igényük mint közösségi érdek érvényesítése érdekében is történik. Az autonómiáról történő lemondás racionális döntés a legtöbb felperes számára, ezáltal szerzik meg a csoportos perlés előnyeit.⁵⁵

Magyarországon a kontradiktórius eljárás elve fokozottan érvényesül, minden fél a per aktív résztvevője, továbbá a felperesi és alperesi oldalon álló személyek ragaszkodnak a személyes autonómiájukhoz. Ennek csökkennése/elvesztése aláásná ezen elvek maradéktalan érvényesülését.

Kiemelendő, hogy az amerikai modellben a csoport tagjai lemondanak ugyan a megállapodást megelőző tárgyalásokon való részvételről, de ez a perlési modell a két legfontosabb egyéni döntésre lehetőséget biztosít: a csoportból történő kilépésre és a döntés elfogadására vagy elutasítására.⁵⁶

3. A Rule 23 (b) (3) – az amerikai class action és a csoportból történő kilépés lehetősége

A Rule 23 szabályainak ismertetése során kitértem rá, hogy a szabály a) pontjában felsorolt négy alapfeltétel mellett, a szabály b) pontjában megjelölt feltételek közül egynek teljesülnie kell. E pont 3. esete az amerikai class action modell opt-out rendszerének alapesete, mely a kontinentális jogrendszerek opt-in rendszereivel éles ellentétben áll.

⁵⁴ MULHERON i.m. 290-301.

⁵⁵ ERICHSON, Howard M., *Beyond the Class Action: Lawyer Loyalty and Client Autonomy in Non-class Collective Representation*, University of Chicago Legal Forum, 2003, 5.

⁵⁶ ERICHSON i.m. 5.

A Rule 23 b) 3. pontja alapján induló csoportperek részletesebb vizsgálatát indokolja az a tény is, hogy a class action ezen típusa játssza a legdominánsabb szerepet a csoportperek között. Ennek fő oka, hogy anyagi kár megtérítésével kapcsolatos igényeket a csoportok szinte minden alkalommal ezen típus segítségével érvényesítik.⁵⁷

Az amerikai modell sajátosságai a Rule 23 b) 3. pontja szerinti csoportos perlési formában csúcsosodnak ki. Ezt az is bizonyítja, hogy szinte az összes amerikai állam ezt a típust akceptálta. A modell legnagyobb előnye, hogy kötelezi a bíróságokat arra, engedjék meg a felpereseknek, hogy kilépjenek a csoportból még a certifikációs eljárás előtt. A legtöbb állam követi azt a gyakorlatot, ami előbbre helyezi a csoport tagjainak lehetőségét a csoportból való kilépésre a megszületendő megállapodás bírósági vizsgálatával szemben. Egy állam kivételével az összes elfogadta a Szövetségi Eljárásjogi Szabályzat azon módosításait, mely arra biztatja a bíróságokat, hogy engedélyezzék a felpereseknek a csoportból történő kilépést az ítélet meghozatalát megelőző tárgyalások és az eljárás későbbi pontjai során is.⁵⁸

A leginkább kártérítési és csekély jelentőségű polgári jogi ügyekben alkalmazott típus⁵⁹ tehát lehetőséget biztosít a csoportból történő kilépésre azon felperesek számára, akik más igényérvényesítési módot kívánnak választani. A gyakorlat szerint a tagokat értesítik a csoportos perrel, és 60 napos határidőt szabnak nekik a kilépés lehetőségére. A kilépés többféleképpen történhet: a leggyakoribb, hogy egy csoportos perrel foglalkozó adminisztrációs központba küldött beadványban jelzik a csoporttagok kilépési szándékukat. Néhány esetben a felpereseknek jogszabály írja elő, hogy a fenti beadványról másolatot kell küldeniük a jogi képviselőjüknek, az alperes jogi képviselőjének, és azon bíróság ügyintézőjének, mely előtt a per folyik.

Az utóbbi tíz évet tekintve a nem túl bonyolult eljárási mechanizmus ellenére a csoportból való kilépések száma messze elmarad a csoportban benmaradó felperesekétől. Egy Alabama államban végzett kutatás szerint a fogyasztóvédelmi joggal kapcsolatos ügyekben kevesebb mint a felperesek 1 %-a választja a csoportból való kilépés lehetőségét. Ez azt mutatja, hogy a csoporttagok nagy többsége nincs tisztában az egyéni igényérvényesítés előnyeivel, melynek során a saját maguk által

⁵⁷ PACE, Nicholas M., *Class Actions in the United States of America: an Overview of the Process and the Empirical Literature*, Rand Institute of Civil Justice, Santa Monica, California, U.S.A., 10-14. (http://www.law.stanford.edu/display/images/dynamic/events_media/USA_National_Report.pdf) (2012. január 10.)

⁵⁸ ROSENBERG, David: *Class Action to Be or Not to (b) (3)?* Mississippi College Law Review, Spring 2005, 13.

⁵⁹ NAGY i.m. 98.

választott fórum előtt, ismerős környezetben vívhatják ki jogukat. A csoportból kilépő tagok tipikusan vagy egyénileg indítanak pert a csoportjukkal szemben álló alperes ellen vagy hasonló jog- és ténybeli alapokon megszületett csoporthoz csatlakoznak.⁶⁰ Fenti negatívumok ellenére ez a leggyakrabban alkalmazott modell az Amerikai Egyesült Államokban. Azokat a kereseteket ugyanis, melyek nem certifikálhatók a Rule 23 b) 1. vagy 2. pontja alapján, a 3. bekezdésre hivatkozva fogadják el.

Az egyik legfontosabb oka az volt a class action doktrína 1966-os reformjának, hogy az igazságszolgáltatás hatékonyságának javítása érdekében csökkentsék azon keresetek számát, melyeket külön adnak be, de egységes tartalommal bírtak. Ez a tény különösen fontos azon keresetek esetében, melyeket a Rule 23 b) 3. pontja alapján nyújtanak be. Ez az a keresettípus, mely a leggazdaságosabb az idő, az erőfeszítés és az anyagi tényezők szempontjából. Ez a pertípus továbbá válasz a régi szabályozás által nyitva hagyott azon kérdésre, hogy kiket köt a csoportper lezárultával megszületett ítélet. A Rule 23 e) bekezdése alapján létrejött csoport esetében a döntés azoknak határoz meg jogokat, illetve kötelezettségeket, akik a bíróság végzése szerint a csoport tagjai, nem léptek ki abból.

Habár érezhető volt, hogy a szigorú szabályozás és a csoportból való kilépés lehetősége az előző bekezdésében említett hátrányokkal jár, és esetlegesen az effajta keresetek számának csökkenését is okozhatja, mégis ez a keresettípus vált az anyagi károkat szenvedett potenciális felperesek leggyakrabban alkalmazott eszközévé. Ugyanis ez az a perjogi intézmény, mely az értékpapírral kapcsolatos csalásoknak, a trösztellenes szabályok megsértésének vagy egyéb jogellenes fogyasztói érdeket sértő magatartásoknak áldozatul esett „kispolgárok” jogérvényesítését elősegíti.⁶¹

Az amerikai modell egyszerű pertársaság perjogi eszközét más aspektusból is meg lehet közelíteni. A jogélet egyes szereplői szerint a Rule 23 b) pontjának 3. részében további perjogi biztosítékok találhatóak azért, hogy megvédjék a csoport pertől távol lévő tagjait az inadekvát képviseléstől. Ez a szabály ugyanis azzal, hogy megadja az opt-out cselekvés lehetőségét, biztosítja, hogy a csoport tagjai, saját akaratukból önmagukat is megvédhessék azáltal, hogy kilépnek a csoportból, és saját jogi képviselőt választva önállóan indítanak eljárást. A

⁶⁰ AUGHTMAN i.m. 5-7.

⁶¹ MADDEN-PAULLY, *Making the Class Determination in Rule 23 (b) (3) Class Actions*, Fordham Law Review, Vol.42., Issue 4., Article 4., 1974. 1.1. 3-5.

szabály által nyújtott „védelem” három pillérre épül: a csoport megalakulásáról szóló felhívásra, a belépés lehetőségére, és a kilépés lehetőségére.

A csoporttagok felhívása az egyik lehetséges megoldás, mely megelőzi az érintettek számára a képviselőből adódó esetleges problémákat. A felhívásnak két funkciója van. Egyfelől biztosítja a csoporttag számára, hogy meggyőződhessen a csoport adekvát képviselőtéről, továbbá a csoport tagjainak ténylegesen gyakorolható jogot biztosít arra nézve, hogy valóban saját érdeküknek megfelelően cselekedhessenek: beléphessenek a felperesek közé, vagy kérvényezzék a csoportból történő kiválásukat. Ez különösen azért fontos, mert a bíróság a certifikációs processzus során nem helyezi kellően előtérbe a passzív felpereseket. Azonban a Rule 23 b) 3. alapján megalakuló pertársaság ezt a törvény erejénél fogva biztosítja. A felhívásra vonatkozó rendelkezés diszpozitív jellegű. Az egyik jogirodalmi álláspont szerint kogenciával lehetne maradéktalanul elérni a várt eredményt, azaz minden keresetről értesíteni kellene a potenciális csoport tagjait. Az értesítés megfelelő formája és érvényesülése azonban minden ügyben más, ezért a szabályozásnak a bírók számára teret kell biztosítani a mérlegelésre. Ezzel a kérdéssel kapcsolatos legfontosabb döntés a *Mullane v Central Hanover Bank*⁶² ügy. Az ügy lezárása során a törvény következő fordulatát Mullane-formulának nevezték el: az adott körülmények között a lehető legszéleskörűbben, legpraktikusabban kell értesíteni a csoport tagjait a perről.

A következő pillér az perbe való belépés lehetősége. Ha a csoporttag a felhívás útján vagy más módon tudomást szerez a csoportperről, tulajdonképpen „versenybe szállhat” a reprezentatív féllel. Ha a bíró úgy dönt, hogy van helye az újonnan belépni kívánó csoporttag követelésének, akkor visszavonja a csoport akceptálásáról hozott végzést, vagy engedi a belépni kívánó tagnak, hogy reprezentatív félként vegyen részt a továbbiakban a perben. Ha a bíróság nem ad helyt a belépni kívánó tag követelésének, a certifikációs eljárás során jóváhagyja a csoportot. Ebben az esetben az a személy, aki nem válhatott a csoport tagjává praktikusán azért lobbizik, hogy az ő érdekei is érvényesüljenek az eljárás során. A jogászok többsége nem tartja ésszerű megoldásnak, hogy a perbelépés szabályai a Rule 24 alatt, a class action szabályaitól elkülönülve lehettek fel.

A harmadik pillér, a második tényező ellenpólusa, a csoportból történő kilépés lehetősége. A perbe történő belépéshez hasonlóan ez a lehetőség is 1966 óta képezi a Szövetségi Eljárásjogi Szabály részét. A rendelkezés

⁶² *Mullane v Central Hanover Bank & Trust Co.*, 339 U.S. 306, 314, 70 S.Ct. 652, 94 L.Ed. 865 (1950).

szerint a csoport azon tagjai, akik elégedetlenek a reprezentatív felek által képviselt pervezetéssel, vagy önállóan kívánnak igényt érvényesíteni, kiléphetnek a csoportból. A kilépés olyan jog, mellyel mind a certifikációs eljárás vége előtt, mind annak lezárultát követően lehet élni, és érvényesítése az egyéni jogérvényesítés előnyeinek felismeréséből ered.

Egyes esetekben a kilépéshez való jog visszaélésre adhat lehetőséget, más ügyekben a kilépés lehetősége tiltott. Például, hogyha a csoport egyik tagjának érdeke azonos a vezető felperesek érdekével, sokszor egyénileg kilép a csoportból, az ún. *second bite of the apple* elv érvényesülésének reményében. Azaz bízik abban – a próbaper folyamatához és jogpolitikai indokoltságához hasonlóan –, hogy a csoportper lezárását jelentő kedvező jogerős ítélet alapján az egyéni keresete is nyertes lesz. Ezáltal úgy részesül a csoportper hordozta előnyökből, hogy nem részese a pernek, nem viseli a költségeket stb. A kilépett tag a csoport pereszetése esetén is jól jár, hiszen mivel őt nem köti a *res iudicata*, lehetősége van egyénileg keresetet indítani, s megvan rá az esély, hogy pernyertes lesz.⁶³

A csekély értékű követeléssel fellépő jogosultak igényérvényesítési esélyének növelése, tehát a Rule 23 b) 3. pontjának megszületését megelőző jogpolitikai indok az, ami miatt Magyarországra is ésszerű lenne a csoportos perelés hatékony formájának bevezetése. A Rule 23 b) 3. pontjával együtt álló költségekre vonatkozó szabályok, és az Amerikában kiépített infrastruktúra (képzett ügyvédek, szakosodott ügyvédi irodák, *class action*nel foglalkozó hivatalok) is szükségesek azonban ahhoz, hogy a jogintézmény hatékonyan alkalmazható legyen. Ez a bekezdés egy „iparág” megszületését és működését hozta magával, melynek kiépülése hosszadalmas és bonyolult folyamat. A biztos háttér nélkül az idegen, amerikai eredetű rezsím átültetése a magyar jogba végzetes lehet. Azon túl, hogy hatékonysága megkérdőjelezhető lenne, súlyos jogdogmatikai problémákat is okozhat.

Figyelembe kell venni egy szubjektív szempontot is. Az amerikai nép habitusához hozzá tartozik az ún. *taking care of a smaller guy* elven alapuló gondolkodásmód, azaz a gyengébbek védelmének jelentősége. Így lehet az, hogy csoportos perek során sokszor az alperesek több értelemben is a felek egyenlőségét megsértő helyzetbe kerülnek, gondolok itt leginkább a túlzott mértékű kártérítési követelésekre. Kérdéses ezért, hogy Magyarországon, sőt a kontinentális jogrendszerben élő más országokban is, működhetne-e olyan kollektív igényérvényesítést elősegítő modell, mely a felek esélyegyenlőségét, a „hallgattassék meg a másik fél” alapelvét nyíltan átlépi?

⁶³ BRONSTEEN –FISS, *The Class Action Rule*, *Notre Dame Law Review*, Vol.78:5, 2003, 439-444.

4. A Rule 23 alapján induló perek során felmerülő költségekkel kapcsolatos egyes kérdések

Kétségtelen, hogy a csoportos per költségeivel kapcsolatos kérdések, azon belül is az ügyvédek díjazásával összefüggő problémák, sarkalatos pontjai a class action modellnek. Ugyanis az amerikai modell szerint mindegyik fél a saját költségét viseli, szemben a hagyományos, európai kontinentális jogrendszerbeli megoldással, melynek értelmében főszabály szerint a vesztes fél fizeti a pernyertes költségeit. Az előbbi elvet American Rule-nak vagy American Rule of Costnak is nevezi a szakirodalom.⁶⁴

Továbbá kiemelendő a perköltség viseléséhez kapcsolódóan az Egyesült Államokban igen népszerű sikerdíjas megbízások gyakorlata (contingency /contingent fee), mely alapján az ügyvéd csak akkor kap (rendszerint nagyszögű) honoráriumot, ha megnyeri az ügyet. Ezzel szemben Európában az ügyvédek az ügyre fordított munkaóráik alapján fizetik.⁶⁵ Jogosan vetődhet fel bennünk a kérdés: tudna-e azonosulni egy európai/magyar ügyvéd a sikerdíjhoz fűződő gyakorlattal?

A jogi képviselők munkadíjára vonatkozó gyakorlat is olyan tényező, mely nagyban hozzájárult a class actionre épülő iparág létrejöttéhez. Ez a megközelítés az ügyvédi szakmát a versenyszférához közelíti, hiszen csak nyertes „vállalkozás” esetén térül meg a „ráfordítás”, és jut „profithoz” az ügyvéd. Ez magával hozza a kimondottan csoportos perekre szakosodott ügyvédi irodák létrejöttét is.

A class action során felmerülő költségvetési szabályok sokféle aspektusból megragadhatóak. Vizsgálhatók a felperes/alperes által viselendő költségek, pernyertes/pervesztes fél költségei, esetlegesen harmadik fél által viselendő költségek, a csoport egyes tagjai által viselendő költségek, a reprezentatív felek díjazása, csoport jogi képviselőinek díjazása.⁶⁶ Munkámban a perköltség viselésének főbb szabályaira és az ügyvédek díjazására vonatkozó szabályokra szorítokozom, a kontinentális jogrendszerbeli szabályoktól való jelentős eltérés miatt.

⁶⁴ HUGES-SNYDER: *Litigation Under the English and American Rules: Theory and Evidence*, Center for the Study of Economic and State, The University of Chicago, Chicago, 1992, 1. (<http://research.chicagobooth.edu/economy/research/articles/80.pdf>) (2012. január 10.)

⁶⁵ NAGY i.m. 97.

⁶⁶ MULHERON i.m. 435.

4.1. Az ügyvédi munkadíj, az ügyvédi sikerdíj

Az ügyvédi díj (attorney's fee) az az összeg, melyet az ügyfél (itt: peres fél) fizet az ügyvédi iroda részére az ügyfélnek nyújtott szakmai szolgáltatásért. Ez az összeg magába foglalja az ügyvédi sikerdíjat (contingency fee), az ügyvédi munka óradíját és az esetlegesen felmerülő egyéb költségeket is.⁶⁷ Ebbe a körbe tartoznak többek között az ügyvéd utazási költségei, távolsági telefonbeszélgetések költségei, fénymásolási költségek, tanúk és szakértők költségei stb.⁶⁸

A polgári peres eljárásokban az ügyvédi díjat szerződés határozza meg. A szerződésen kívüli károkozások esetében az ügyvédi díj nagysága attól is függ, hogy alperesekből vagy felperesekből álló csoportot képvisel-e. Az felperes(ek) képviselete esetében a díjazás túlnyomó részt sikerdíjjal (contingency fee) történik. Ezzel szemben az alperes(ek)t általában óradíj alapján számlázó ügyvédi irodák képviselik.⁶⁹

A sikerdíj (USA: contingency fee; Egyesült Királyság: contingent fee) az a díj, melyet az ügyvéd kizárólag pernyertesség esetén kap meg. Az angolszász jogrendszerekben az ügyvédi sikerdíjra vonatkozó elveket no win – no fee szabálynak nevezik, tehát a jogi képviselő „győzelem” esetén kap díjat. Ezért az ügyvédi díj összegét legtöbbször a pernyertes fél által kapott nettó kártérítés összegének bizonyos százalékaként határozzák meg az ésszerűség, indokoltság keretei között. Az USA-ban az ügyvédi sikerdíj általában a nyertes fél által kapott kártérítés 35–40 %-a.⁷⁰

Az ügyvédi sikerdíjakra vonatkozó mechanizmusok, megállapodások a csoportperes tekintetében olyan eszközök, mely pereszertesség esetére az eljárás anyagi kockázatát a reprezentatív felekről az ügyvédekre helyezik át. Az ügyvédi díj számos formában keletkezhet, számtalan struktúrája lehet, az egyetlen közös mindben, hogy az ügyvédnek csak akkor köteles az ügyfél fizetni, ha megnyerte a pert. Az ügyvédi sikerdíjak országonként, csoportos perlésre vonatkozó jogszabályonként különbözőek: öt fő típusukat különböztetjük meg.

Az ún. spekulatív díj esetében az ügyvédnek pernyertesség esetén átalány-díjat fizetnek. Az ún. alap (vagy „sarkcsillag”) díj esetében egy

⁶⁷ Attorney's fees legal definition (<http://law.yourdictionary.com/attorney-s-fees>) (2011. november 20.)

⁶⁸ Contingency Fee Agreement (http://www.vegsource.com/articles/mcdonald_fries_lawsuit.pdf) (2011. október 25.)

⁶⁹ HODGES–VOGENAUER–TULIBACKA: *The Costs and Funding of Civil Litigation, a Comparative Perspective*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2010, 539-540.

⁷⁰ KRITZER, Herbert M.: *What are Contingency Fees Really Like?* Professor of Political Science and Law, University of Wisconsin Madison, 1-3. (<http://users.polisci.wisc.edu/kritzer/research/contfee/ilep.pdf>) (2012. január 15.)

képlet alapján, szorzás eredményeként számolják ki a díjat. Egytől ötig terjedő skálán értékelik az ügyvéd munkaóráinak számát, az ügy kockázatát, bonyolultságát stb. A harmadik kategória az ún. uplift fee (emelkedő díj) esetében az ügyvéd megkapja munkadíját, továbbá sikeresség esetére megegyeznek ezen a díjon felüli plusz összegben, melyet átalány vagy a kapott kártérítés százaléka határoz meg. A negyedik csoportba a százalékokban meghatározott díjak tartoznak, melyet a megítélt kártérítés összegének százalékos arányában állapítanak meg. Az utolsó típus a negyediktől annyiban különbözik, hogy a százalékérték megállapításának alapja, hogy az ügyvéd mikor fejezi be az eljárást, mikorra születik érdemi döntés.⁷¹

Az ügyvédi sikerdíj kérdése megosztja a jogkereső közönség véleményét. Egyfelől számos előnye megállapítható: egy ügyvédi sikerdíjas megbízás megnyithatja a kaput a bírósághoz azoknak, akik nem tudják megfizetni az ügyvédi költségeket és a peres eljárás egyéb költségeit, hiszen nem kell azonnal fizetni. A sikerdíj erőteljes motivációt jelent az ügyvédeknek, hogy szorgalmasan dolgozzanak az adott ügyön. Végül, mivel ily módon az ügyvédek is viselik a perlekedés kockázatát, csökken a spekulatív és megalapozatlan keresetek száma. Másfelől az ügyvédi sikerdíj jogintézménye nem garantál teljes mértékben valódi igazságszolgáltatást, kaput a bírósághoz. Az ügyvédek ugyanis gyakran keresik azokat az ügyfeleket, akik követelése előreláthatólag pernyertesség alapja lehet. Sok ügyvéd az ítélethirdetést követően extra díjat követel, vagy az ügyvédek sokszor nem is vizsgálják részleteiben az ügyet, és a tényállás alapos megismerése nélkül utasítják el a megbízást.⁷² További kritikus pont lehet, hogy sok ügyvéd ügyfeleinek követeléséből lejjebb ad, csak azért, hogy a győzelem, és azzal együtt a sikerdíja, biztos legyen.⁷³

Magyarországon az ügyvédekre vonatkozó szabályok nem teszik lehetővé az ügyfélszerzést. Hazánkban a csoportos perek száma ezen oknál fogva bizonyára jóval kevesebb lenne, mint az amerikai modellt alkalmazó más államokban. Igaz, az effajta visszaélések kockázata is csökkenne. Kérdéses, hogy az ügyvédi sikerdíj és az ügyfélszerzés szabadsága nélkül is megtartaná-e a modell hatékonyságát.

⁷¹ MULHERON i.m. 468 - 469.

⁷² Pros and Cons of a Contingent Fee Lawsuit
(http://www.infobarrel.com/Pros_and_Cons_of_a_Contingent_Fee_Lawsuit) (2012. január 15.)

⁷³ GRACE, Stefano M.: *Strengthening Investor Confidence in Europe: U.S.-style Securities Class Actions and the Acquis Communautaire*, J. Law Transnational & Policy, Vol. 15:2, 2006 Spring, 287-288.

4.2. A költségviselés és az ügyvédi sikerdíjak egyes szabályai és gyakorlata

Az Egyesült Államok szabályozása szerint csupán néhány peres költséget lehet odaítélni a pernyertes félnek. Az ügyvédi munkadíj és sikerdíj tipikusan nem tartozik a perköltség körébe. Törvényi előírás hiányában az általános álláspont az az amerikai rendszerben, hogy az erősebb pereskedő fél nincs arra feljogosítva, hogy a vesztes féltől megszerezze saját ügyvédei munkadíját.

Az amerikai bíróságok gyakorlatában számos főszabálytól való eltérést, kivételes döntéseket is találunk. Az első, gyakorlatban régóta fennálló kivétel a közösen perlés előnyeiből származik. Ez azt jelenti, hogy a néhány esetben a bíróságok a méltányosságra alapozva megengedik egyes pénzösszeg vagy tulajdon feletti jogokat gyakorló személynek vagy egy peres félnek, aki védeni vagy visszaszerezni próbálja a jogtárgyat a többiek érdekében, hogy költségeit finanszírozzák, az ügyvédi díjakat is beleértve. E méltányosságon alapuló koncepció szerint tehát, hogyha egy csoport pernyertessége esetén a csoport javára megítélnék egy bizonyos összeget, a csoportot kialakító ügyvédek, felek jogosultak a közösségnek megítélt alapból (common fund) kielégítést keresni az indokolt peres költségekre, beleértve az ügyvédi költségeket is. Ezen elvet a bírói gyakorlat jelentősen formálta.⁷⁴⁷⁵

A Rule 23 tehát az ún. common fund doktrínára épül. Eszerint ha valaki saját erőfeszítéseivel mások számára megtérítést ér el, azoknak, akik az erőfeszítés előnyeiből részesülnek, hozzá kell járulniuk a felmerült költségekhez.⁷⁶

A doktrínának más jogrendszerekre is jelentős hatása volt, sok common law jogrendszerrel bíró ország beépítette szabályait eljárásjogi törvényeibe. Sikerét annak köszönheti, hogy az anyagi terhek nagy részét leveszi a reprezentatív felek válláról azzal, hogy az ügyvédnek járó költségek megtérítéséhez mindazoknak hozzá kell járulnia, akik részesülnek a kedvező ítélet előnyeiből.⁷⁷ Ez az elv újabb olyan tényező, mely őshazájában hozzájárult a class action népszerűségéhez és hatékony működéséhez.

A common fund doktrínához hasonlóan kiemelkedő jelentőséggel bírnak az ügyvédi sikerdíjról szóló megállapodások is, melyek alkalmazása már a

⁷⁴ MULHERON i.m. 439-440.

⁷⁵ Alyeska Pipeline Service Co & Wilderness Society, 421 US 240, 257, 95 S Ct 1612 (1975).

⁷⁶ NAGY i.m. 104.

⁷⁷ MULHERON i.m. 441.

pénzügyekkel kapcsolatos egyedi keresetindításoknál is elterjedt. Az Amerikai Egyesült Államokban az ügyvédi sikerdíj százalékos, illetve a több szempontot figyelembe vevő, egytől ötig terjedő skálán pontozással történő megállapítása jellemző. Ezekkel kapcsolatban az egyik bíróság megjegyezte, hogy a skála alapján történő ügyvédi díj megállapítás a munka végzésére, míg a százalékok megjelölésén alapuló forma az eljárás eredményére összpontosít. Ezen okokból szükséges, hogy a bíróságoknak lehetősége nyíljon arra, hogy a számítási módot maguk választhassák ki az ügyek egyedi tulajdonságaira tekintettel.⁷⁸

Habár mindkét számítási mód alapulvételével számos ítélet született a gyakorlatban, mégsem alakult ki egységes tendencia. Tipikusan százalékos megállapítás esetén az ügyvédek a megszerzett összeg 20–33 %-ig terjedő mértékét kapják. Ritkán előfordul 50 %-ot meghaladó sikerdíj is. A másik metódus esetében a vizsgált szempontok szintén sokféleséget mutatnak: az ügyre fordított idő és munka; a felmerülő kérdések nehézségi foka és újszerűsége; a magas színvonalú szakmai képviselőhöz szükséges képességek; hasonló ügyekben kapott díjazások stb.⁷⁹

A gyakorlat tagoltsága mutatja, hogy – népszerűsége ellenére – még mindig nem használták ki a csoportos perlési eljárásban rejlő minden lehetőséget, ugyanis a perben felmerülő költségek viselése még mindig nem teljesen egységes, nem teljesen világos a gyakorlatban.⁸⁰

Európa legtöbb országában az effajta sikerdíjas megbízások szigorúan tiltottak voltak, ugyanis a sikerdíj elfogadása nem felel meg az európai ügyvédekre vonatkozó etikai kódexek többségének. Azonban az óceánon túli kontinensről eredő irányzat, mely a versenyszféra és a jogi szolgáltatás határát e tekintetben már-már összemosza, arra késztetett néhány országot, hogy alkalmazza az ügyvédi sikerdíj intézményét: az Egyesült Királyságok a 90-es években építette be jogrendszerébe ezt a perjogi eszközt, őket Hollandia és Belgium követte. Spanyolország, Portugália, Olaszország és Franciaország már fontolóra vette a jogintézmény bevezetését.⁸¹

Fentiek fényében leszögezhető, hogy az Amerikai Egyesült Államokban hatékonyan működő class action mellett a perek „költségvetésére” vonatkozóan gördülékeny és meglehetősen egyedi szabályozás működik.

⁷⁸ Rawlings v Prudential – Bache Properties Inc, 9 F 3d 513, 516 (6th Cir 1993).

⁷⁹ MULHERON i.m. 469-471.

⁸⁰ EIZENGA, Michael: A.: *Class Actions: Contingency Fees, Ontario's New Class Proceeding's Legislation – an Analysis*, by Garry D. Watson, Q. C. in *Guide to case management and proceedings*, Watson and McGovern Ontario Civil Practice, 1995, 6.

⁸¹ EMONS, Winand: *Conditional versus Contingent Fees*, Oxford Economic Papers 59, 2007, 89-90.

Ilyen rendszer hazánk jogrendszerébe történő átvétele egyrészt hosszadalmas előkészítő munkát igényelne mind a jogalkotásban, mind a jogászai szakma felkészítésében, másrészt a kontinentális jogrendszer alaptételeit is megváltoztatná a perköltés viselésére kérdésében. Uganakkor a perköltés hatályos szabályainak megtartása esetén is problémás kérdések merülnének fel: például az, hogy ki fizesse az eljárás költségeit, ha a csoport nevében beterjesztett követelést a bíróság elutasítja?⁸²

Záró gondolatok

Megállapítható, hogy a klasszikus amerikai csoportos perlési modell hatékony működéséhez megkívánt jogtörténeti, társadalmi és jogi környezet nem található meg hazánkban, így a class action teljes recepciója minden bizonnyal nem volna hatékony.

Azonban a class action modell vizsgálata számos olyan perjogi megoldásra rámutatott, melynek alkalmazását érdemes megfontolni, továbbá melyek alkalmazását érdemes elkerülni hazánk jogtörténeti, jogszociológiai környezetébe és sajátos jogpolitikai céljainkat megvalósítani kívánó jogrendszerébe beépítendő hatékony kollektív igényérvényesítési mechanizmus kialakítása során.

A számunkra megfelelő csoportos perlési modell még nem született meg. Nyilvánvalóvá, hogy nem egy adott ország szabályozási módszerét kell lemásolnunk, hanem új, sajátos koncepcióval kell előállnunk, hiszen a szabályozás sikeressége nem kizárólag a szabályozási mechanizmustól, hanem az azt körülvevő jogszabályi és kulturális környezettől is függ.⁸³ Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy az amerikai szabályozás eredményességének kulcsa is főként a szabályozást kiegészítő joggyakorlatban és a részletszabályokban rejlik. Olyan szabályozásra van igény, mely a magyarországi viszonyokra könnyen és egyszerűen alkalmazható.⁸⁴

⁸² NAGY i.m. 97.

⁸³ A csoportos igényérvényesítés perspektívái a magyar jogban – Beszámoló a Polgári Eljárásjogászok Klubjának rendezvényéről (<http://www.jogiforum.hu/hirek/23819>) (2011. november 10.)

⁸⁴ Uo.

Felhasznált irodalom

Monográfiák, tanulmányok, folyóiratcikkek

AUGHTMAN, Joseph H.: „Jay”, *Class actions, Plaintiffs Perspectives*, Beasley, Allen, Crow, Methvin, Portis & Miles, P.C. October 15., 2004.

BECK –SANSERVINO: *How to Avoid Rule 23 „Commonality” in Class Action Employment Litigation*, Law Journal Newsletters, Employment Law Strategist, 2006. March.

BRONSTEEN –FISS: *The Class Action Rule*, *Notre Dame Law Review*, Vol.78:5, 2003.

EMONS, Winand: *Conditional versus Contingent Fees*, *Oxford Economic Papers* 59, 2007.

EIZENGA, Michael A.: *Class Actions: Contingency Fees, Ontario’s New Class Proceeding’s Legislation – an Analysis*, by Garry D. Watson, Q. C. in *Guide to case management and proceedings*, Watson and McGoven Ontario Civil Practice, 1995.

GÁTOS György: *Perbeli igényérvényesítés közösségi érdeksérelem esetén (az amerikai „class action”)*, *Magyar Jog*, 1992. 2. szám.

GRACE, Stefano M.: *Strengthening Investor Confidence in Europe: U.S.-style Securities Class Actions and the Acquis Communautaire*, *J. Law Transnational & Policy*, Vol. 15:2, 2006 Spring.

HASSEN, Michael J.: *Class Action Defense Issues: Certification of Class Action Typicality Requirement Under Rule 23 (a)(3)*

(http://classactiondefense.jmbm.com/2006/05/defending_class_actions_certif_2.html) (2011. november 10.)

HODGES - VOGENAUER –TULIBACKA: *The Costs and Funding of Civil Litigation, a Comparative Perspective*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2010.

HUGES –SNYDER: *Litigation Under the English and American Rules: Theory and Evidence*, Center for the Study of Economic and State, The University of Chicago, Chicago, 1992

(<http://research.chicagobooth.edu/economy/research/articles/80.pdf>) (2012. január 10.)

KRITZER, Herbert M.: *What are Contingency Fees Really Like?* Professor of Political Science and Law, University of Wisconsin Madison.

(<http://users.polisci.wisc.edu/kritzer/research/contfee/ilep.pdf>) (2012. január 15.)

MADDEN-PAULLY: *Making the Class Determination in Rule 23 (b) (3) Class Actions*, *Fordham Law Review*, Vol.42., Issue 4., Article 4., 1974. 1.1.

MARKUS – SHERMAN: *Complex Litigation*, West Publishing Co., Minnesota, 1985.

MULHERON, Rachel: *The Class Action in Common Law Legal Systems – A Comparative Perspective*, Hart Publishing, Portland, 2006.

NAGY Csongor István: *A csoportos igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei – 1. rész, Az amerikai class action*, Külgazdaság, 2010. szeptember-október.

PACE, Nicholas M.: *Class Actions in the United States of America: an Overview of the Process and the Empirical Literature*, Rand Institute of Civil Justice, Santa Monica, California, U.S.A. (http://www.law.stanford.edu/display/images/dynamic/events_media/USA_National_Report.pdf) (2012. január 10.)

ROSENBERG, David: *Class Action to Be or Not to (b) (3)?* Mississippi College Law Review, Spring 2005.

SMITH – HALL: *Commonality Requirement for Class Action Certification*, New York Law Journal, Vol. 238., No. 106., 2007. december 3th.

Jogforrások és kommentárok

Federal Rules of Civil Procedure.

Federal rules of civil procedure – with forms, U.S. Government Printing Office, Washington, 2010.

(<http://www.uscourts.gov/uscourts/RulesAndPolicies/rules/2010%20Rules/Civil%20Procedure.pdf>)(2011. szeptember 20.)

Bírósági döntések, vélemények

Alex v Wal-Mart Stores, Inc., 57 A.D. 3d 1044 (3d Dept. 2008).

Alyeska Pipeline Service Co v Wilderness Society, 421 US 240, 257, 95 S Ct 1612 (1975).

Blackie v Barrack, 524 F. 2D 891 (9th Cir. 1975).

Board of Education of Township High School v Climatemp, Inc., No. 79C 3144, 1981 WL 2033, at *5 (N.D. Ill. Feb. 21, 1981).

Doe v Charleston Area Medical Centre, Inc., 529 F. 2D 638. (4th Cir. 1975).

General Telephone Company of the Southwest v. Falcon, 457 U.S. 147, 157 (9th Cir. 1982).

Hanon v Dataproducts Corp., 976 F.2d 497, 508 (9th Cir. 1992).

Harris v. Palm Springs Alpines Estates, Inc., (329 F.2d 909, 914 (9th Cir. 1964).

Heines v Widwall, 334 F. 3d 1253 (11th Cir. 2003).

Hicks v Morgan Stanley & Co., 2003 U.S. Dist. LEXIS 11972 (S.D. NY 2003).

Eisen v. Carlisle and Jacqueline, 417 US 156, 94 S Ct. 2140 (1974).

Markt Co Ltd v Knight Steamship Co Ltd, (1910) 2 KB 1021 (CA).

Mullane v. Central Hanover Bank, 399 U.S. 306 (1950.).

Pederson v Louisiana State University, 213 F. 3d 858, 868 (5th Cir. 2000).

Prado-Steinman ex. rel. Prado v Bush, 221 F. 3d 1266, 1279 (11th Cir. 2000).

Reeb v Ohio Dept of Rehabilitation, 435 F.3d 639 (6th Cir. 2006).

Rawlings v Prudential-Bache Properties Inc, 9 F 3d 513, 516 (6th Cir 1993).

Weisman v Darnielle, 78 FRD 671, 673 (SD NY 1978).

Internetes hivatkozások

A csoportos igényérvényesítés perspektívái a magyar jogban – Beszámoló a Polgári Eljárásjogászok Klubjának rendezvényéről

(<http://www.jogiforum.hu/hirek/23819>) (2011. november 10.)

Attorney's fees legal definition

(<http://law.yourdictionary.com/attorney-s-fees>) (2011. november 20.)

Contingency Fee Agreement

(http://www.vegsource.com/articles/mcdonald_fries_lawsuit.pdf) (2011. október 25.)

Frequently Asked Questions About Class Actions
(<http://www.classactionlitigation.com/faq.html>) (2012. január 10.)

First Circuit reverses certification of defendant class action in copyright actions
(<http://www.techlawjournal.com/topstories/2003/20031002.asp>) (2012. január 6.)

Pros and Cons of a Contingent Fee Lawsuit

(http://www.infobarrel.com/Pros_and_Cons_of_a_Contingent_Fee_Lawsuit) (2012. január 15.)

Who are the class representative and class members in a class action?

(http://deskinlawfirm.com/who_are_the_class_representative_and_class_members_in_a_class_action) (2011. november 10.)